

<p>Toimetus ja tallitus TALLINNAS. Wene tänav nr. 5 Telefon nr. 158. (Sõjaväe keskjaamast)</p> <p style="text-align: center;">☐</p> <p>Toimetaja kõnetunnid kella 12—1.</p>	<h1 style="font-size: 4em; margin: 0;">SÕDUR</h1> <p style="font-size: 1.2em; margin: 0;">SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.</p> <p style="font-size: 1.1em; margin: 0;">ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS</p> <p style="font-size: 1.1em; margin: 0;">Sõjavägede staabi väljaandel.</p>	<p>Tellimise hind:</p> <p>1 aasta peale 40 marka</p> <p>1/2 " " 20 "</p> <p>1/4 " " 10 "</p> <p style="text-align: center;">☐</p> <p>Kuulutuste ja teada- annete hind: Iga kor- pusrea eest 1 mark.</p>
<p>Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.</p>		
<p>Nr 26</p>	<p>Laupäeval, 26. juunil 1920.</p>	<p>II aastakäik</p>

Nr. 459.

Tallinnas, 16. juunil 1920.

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljavõtted Sõjaminiistri päewa-
käskudest.
2. Väljavõtted käskudest Wabariigi
sõjavägedele.
3. Wabaduse Risti kangelaste nimekiri.
4. Priitkooli saajate õppur-sõdurite ni-
mekiri.

Üleüldine osa:

1. Mõned kriitilised märkused Wobaduse
Risti annetamise korra kohta.
2. Ludendorffi sõjamälestused.
3. Kuulutused.

☐
Ametlik osa.
☐

Väljavõtted Sõjaminiistri päewakäskudest.

Nr. 458.

Tallinnas, 16. juunil 1920.

Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsamise korra § 12-al põhjal 11. aprillil 1920. a. wastuwõetud „ajutise määruse wabarilglikult üleaja teenijate rahwa-
wäelaste kohta“ (R. T. nr. 60/61 — 1920. a.) § 1
seletuseks annan teada, et see maksew on ka nende
riiwitute rahwawäelaste (spetsialistide) kohta, kelle pal-
gad kõrgemad on kui reateenistuses olewa weltweebli
palk.

On juhtumisi olnud, kus wäeosade ja asutuste
laekahoidjad on põgenenud suuremate summade riigi-
rahaga.

Riisugused juhtumised on peaaesjalikult wõimal-
datud sellest, et wäeosad ja asutused:

1. nõuavad raha otsekohe Tallinna rentei läbi, aga
mitte kohalike renteide läbi oma jookswatele arwetele;

2. ei hoiu raha mitte jookswal arwel lähemates
renteides, minu päewakäskude kui ka Sw. Warustuse
ülema käskude ja ringkirjade peale vaatamota (Sõjam.
pwl. nr. 206 — 1920 a., Sw. War. Ülema käsk
nr. 31 — 1919. a. ja ringkiri diwiisidele nr. 36421);

3. ei peeta rahajummade hoidmisel laekates (kus
see tarwilik ja wõimalik on) endistest Wene määrus-
test kinni (cr. 36. кн. XX. Св. Военныхъ Пост.
изд. 1869 г.), sest tihtipeale ei tea wäeosa ülem ega
majanduse ülem midagi rahalaste seisukorraga ja laeka-
hoidja talitab rahaga täiesti oma heaksarvamise järele.

Selle ärarahoimiseks käsen minu päewakäsu nr.
206 — 1920. a. ja Sw. Warustuse ülema käsu nr.
31 — 1919. a. kindlasti kinni pidada ja raha
hoida selleks awatud jookswatel arwetel lähemates
renteides, kuhu ka nõudmiste järele raha saab üle
wiidud.

Raha hoidmisel laekates, kus see tarwilik ja wõ-
imalik on, kinni pidada endistest Wene määrustest (Cr.
36 кн. XX. Св. Воен. Пост. изд. 1869 года.)

Selle käsu mittetäitjaid saan karmilt karistama.

Nr. 462.

Tallinnas, 17. juunil 1920.

Wabariigi Walitsuse poolt 7. mail wastuwõetud
määruse põhjal käsen warustada ühekohekselt käesolewa
aasta kohta sõjaväe asutustes teeniwaid eraiisikuid,
kes maksuta ihukatse warustust ei saa ja raha eest fenni
weel mitte saanud ei ole, peale toiduainete weel järg-
miste tarbeasjadega:

1. ülikonna riiet 4¹/₂ arf. iga ametniku ja tödlise
kohta, hinnaga mitte üle 50% turuhinnast;

2. pefurtiet — 25 arf. iga ametniku ja töblife kohta: mittal hinnaga 6 mk. 50 penni arfin, teised fordid wastowa hinnaalandusega;

3. faap'id — üks paar iga ametniku ja töblife kohta, hinnaga 250 mrf. uued, 100 mk. — poolpre-tud;

4. tallanahka — ühed tallid iga ametniku ja töblife kohta, hinnaga 65 mrf. nael.

Warustus tuleb wälja anda alalistele töblifitele ja ametnikkudele. Alalisteks tulewad ametnikud ja töblifid tunnistada, kui nad alalisteks on palgatud eht wähe-malt kolm kuud teeninud.

Mr. 469.

Tallinnas, 17. juunil 1920.

Minu päewakäsku 12-st maist f. a. nr. 333, p. 3. käsen järgmiselt lugeda. „Raha ja wäärtasjade (kulb, hõbe jne.) üle piiri wäljawõimiseks peab Rahaminis-teeriumi luba olema, millel ministeeriumi sekretäri ja kantselei juhatoja allkirjad ja piisat.“

Mr. 471.

Tallinnas, 17. juunil 1920.

Tihti peale tuleb ette, et wäeosade ja asutuste likwideerimisega kindlaks määratud tähtajaks lõpule ei jõuta.

See on aga lubamata nähtue.

Et wäeosade ja asutuste likwideerimist õigeks ajaks ei jõuta lõpule wiia, selleks wõib põhjusiks olla kas likwideerimise komisjoni mitteenergiline töötamine, eht wäeosa wõi asutuse korratu majanduse pidamine.

Käsen wäeosade ja asutuste ülemaid selle järele waltwata, et neile allurwa wäeosa wõi asutuse majandus täi- pipealt korras oleks.

Käsen ülemaid, selle korraldusel likwideerimine sünnib, juhtumisel, kui likwideerimist määratud täht- ajaks ei jõuta lõpetada, kindlaks teha ja minule ette- kanda, miks likwideerimist õigeks ajaks pole lõpetatud, et wõimalik oleks süüdlasi wastutusele wõtta.

Mr. 478.

Tallinnas, 19. juunil 1920.

Walitsuse määruste 29. 1. 19 a. nr. 16, (R. T. nr. 7), 10. 11. 19 (R. T. nr. 10.) ja 6. III. 20 a. (R. T. nr. 37/38) kohaselt konfiskeeritakse raha Piiri- walwe wõimude läbi wäljamaalt üle Wabariigi raja tulewatelt ja üle raja minewatelt isikutelt.

Wõnede wäeosade ja asutuste ametnikkude poolt loetakse uuisugune konfiskeeritud raha salakoubaks ja sellel põhjal arwatakse 75% tasuks salakauba kinni- wõtjatele, kuna ainult 25% Riigikassasse sisse makstakse.

Nii uugune põhjendamata seaduse seletamine on juba terve rea wastulauseid ja kaebusi tekitanud, uiihästi kahjulannatojate kui ka Walitsuse wõimude poolt.

Käsen:

1) Kõik raha, mis eelpool nimetatud eesmärgiga mahaarwatud konfiskeeritud summadest, wiibimata Riigi- kassasse sisse maksta, märkusega, mis uuguse summa täien- duseliks sisse makstawat raha lugeda tuleb.

2) Wastutus selle käsu täi- pipealse täitmise eest lan-

geb Diwiisi ülemate ja nendega ühediguksliste ülemate peale.

3) Istitud, kes Riigikassasse raha ära ei anna, loetakse süüdlaseks kroonu raha omandamises ja wõe- talise kohtulifule wastutusele.

4) Diwiisi ülemad ja ülemad, kellel Diwiisi ülemate õigused on E. h. ustatud selle käsu täitmise minule ette kandma mitte hiljem kui 30. f. k. päewaks.

Mr. 480.

Tallinnas, 20. juunil 1920.

Käsen piiriwalwe teenistuses olewatel wäeosade roodude ülematel kõi- kidest kinnipidamistest piiri peal oisekohe saata kinnipidamise protokollid ärakirjad Sõja- wägede Staabi Korralduswalitsuse Rea osakonna ülemale.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjamini- stri eest.

Wäljawõttes käskudest Wabariigi sõjawägedele.

Mr. 692.

Tallinnas, 19. juunil 1920.

§ 1. Scouts polgu ülem kapten Friedrich **Pinka** ülendakse alam-polkownikuts, wanusega 1-st maist f. a.

§ 2. 8-da jalawäe polgu ülem kapten **Dito Stern- be** ülendakse alam-polkownikuts, wanusega 2-st maist f. a.

§ 3. Kuperjanowi partisanide polgu ülem kapten **Jaani** ülendakse alam-polkownikuts, wanusega 3-st maist f. a.

Mr. 693.

Tallinnas, 19. juunil 1920.

Allpool tähendud Sõjawäe Terwishoiu Walitsuse arstid nimetakse ümber järgmiselt:

1. **Artur Lossmann** — sanitaär-polkownikuts, wanusega 11-st nowembrist 1915 a.

2. **Martin Terwan** — sanitaär-kapteni- ts, wa- nusega 17-st augustist 1917 a.

3. **Louis Gold** — sanitaär-kapteni- ts, wanusega 29-st detsembrist 1919 a.

4. **Harald Perli** — sanitaär-alamkapteni- ts, wa- nusega 11-st maist 1919 a.

6. **Hans Nirk** — sanitaär-alamkapteni- ts, wa- nusega 11-st norembrist 1919 a.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Sõjamini- stri eest.

77. Jürgen, Paul
 78. Jürgenfon, Otto
 79. Jürgenfon, Leo
 80. Jürgenfon, Wold.
 81. Jürmann, Karl
 82. Jürn., Mikhel
 83. Jwoß, Aleksander
 84. Kaalep, Juhon
 85. Kaarna, Alfred
 86. Kadaja, Axel
 87. Kalamees, Elmar
 88. Kalberg, Jaan
 89. Kalda, Heinrich
 90. Kallis, Felix
 91. Kallismaa, R. If
 92. Kangilaski, Jaan
 93. Kangur, Richard
 94. Kanneland, Jaan
 95. Kapsta, Herbert
 96. Karpfon, Samuel
 97. Karro, Hans
 98. Karsse, Karl
 99. Kasak, Artur
 100. Kast, Rahuleid
 101. Kaulin, Walter
 102. Kaur, Karl (1)
 103. Kaur, Karl (2)
 104. Käärmann, Jaan
 105. Keiwer, Walentin
 106. Keller, Artur
 107. Kelp, Oswald
 108. Kerge, Johannes
 109. Kermann, Artur
 110. Kesa, Karl
 111. Kiir, Woldemar
 112. Kiist, Woldemar
 113. Kiister, Woldemar
 114. Kimmel, Georg
 115. Kindsch, Wiktör
 116. Kirilof, Artur
 117. Kiripuu, Theodor
 118. Kiripuu, Artur (1)
 119. Kiripuu, Artur (2)
 120. Kirshenberg, Axel
 121. Kirshenberg, Endel
 122. Kiis, Johannes
 123. Kiisberg, Arnold
 124. Kiwi, Walter
 125. Kiwi, Hugo
 126. Kivikas, Albert
 127. Kivistik, Karl
 128. Kivistik, Mikhel
 129. Klaas, Johannes
 130. Klesmann, Richard
 131. Koger, Arnold
 132. Kolberg, Karl
 133. Koll, Tõnis
 134. Kollamets, Joh.
 135. Kompus, Nikolai
 136. Kond, Julius
 137. Kondor, Alfred
 138. Kont, August
 139. Kool, Paul
 140. Koppel, Johannes
 141. Koof, Samuel
 142. Koor, Woldemar
 143. Koort, Johannes
 144. Koot, Peeter
 145. Koplus, Walter
 146. Koppas, August
 147. Koppel, Karl
 148. Köiw, Hans
 149. Köks, Johannes
 150. Körw, Walter
 151. Kreske, Julius
 152. Krisijan, Erwin
 153. Kruus, Karl
 154. Kruuse, Aleksander
 155. Kuit, Jakob
 156. Kulli, Emil
 157. Kulli, Jaan
 158. Kullson, Karl
 159. Kuman, Jüri
 160. Kuperjanom, Ed.
 161. Kurs, Aleksander
 162. Kuura, Walentin
 163. Kuusik, Heino
 164. Kuusik, Gustaw
 165. Kuust, Willem
 166. Künnapuu, Alex.
 167. Kütman, Alex.
 168. Kütt, Martin
 169. Laamann, Wold.
 170. Laane, Eduard
 171. Lamp, Karl
 172. Landmann, Walter
 173. Landsberg, Boris
 174. Lanenbeck, Rudolf
 175. Lang, August
 176. Laos, Alfred
 177. Laksman, Georg
 178. Laur, Hans
 179. Laur, Richard
 180. Lätti, Alfred
 181. Leemann, Hans
 182. Leihbaum, Karl
 183. Leis, Felix
 184. Leisfon, Heinrich
 185. Leiter, Nikolai
 186. Lepp, Ferdinand
 187. Lepp, Augustin
 188. Leppik, Andreas
 189. Leppik, Elmar
 190. Lest, Johannes
 191. Leyer, Kurt
 192. Liblik, Elmar
 193. Liibus, Johannes
 194. Liin, Karl
 195. Liin, Ernst
 196. Liinwat, Johannes
 197. Lienthal, Joh.
 198. Lillak, August
 199. Lindwers, Julius
 200. Link, August
 201. Lokota, Leopold
 202. Lombak, Johannes
 203. Lomp, Friedrich
 204. Lõnd, Eugen
 205. Loog, Karl
 206. Lossmann, August
 207. Lõwi, Willem
 208. Lubi, Oskar
 209. Luiga, Heinrich
 210. Luiga, Paul
 211. Luik, Oskar
 212. Lutats, Karl
 213. Lutzmann, Joh.
 214. Luut, Erwin
 215. Lüks, Leopold
 216. Lüks, Alfred
 217. Maaros, Otto
 218. Mann, Woldemar
 219. Martinson, Albert
 220. Matt, Johannes
 221. Matteus, Alfred
 222. Mattisson, Harald
 223. Mägi, Artur
 224. Mändmets, Heino
 225. Meihard, Joh.
 226. Melis, Boris
 227. Mengel, Paul
 228. Meritan, Hermann
 229. Michelson, Oskar
 230. Mikhels, Oswald
 231. Miljan, Eduard
 232. Milles, Arnold
 233. Mooses, Julius
 234. Mõrb, Paul
 235. Mõttus, Jakob
 236. Mõök, Jaan
 237. Mõnner, Johannes
 238. Muru, Jaan
 239. Müller, Robert
 240. Müllerson, Rudolf
 241. Müllerstein, Boris
 242. Mürk, Artur
 243. Määr, Johann
 244. Määrsepp, August
 245. Naef, Harald
 246. Napritson, Jaan
 247. Neumann, Erich
 248. Nigol, Woldemar
 249. Norden, Willem
 250. Normann, Elmar
 251. Nõmm, Ernst
 252. Nõmmik, Johannes
 253. Nurl, Richard
 254. Nuuma, Johannes
 255. Nuust, Rudolf
 256. Nuust, Eduard
 257. Obet, Arnold
 258. Oja, Werner
 259. Oja, Woldemar
 260. Oja, Emil
 261. Offenberg, Jüri
 262. Olep, Aleksander
 263. Olep, Richard
 264. Oran, Aleksander
 265. Ortlich, Hugo
 266. Oss, Harry
 267. Ostrow, Mikhel
 268. Otsus, Konrad
 Järgneb.

[ ] Meeldine osa. [ ]

Mõned kriitilised märkused Waba- duse Riigi annetamise korra kohta.

Dna kirjutus „Mõned kriitilised märkused W. R. põhikirja ja selle käsitamise kohta“ tähendasin mina, et W. R. põhikirjas ettenähtud Nõutogu koosseis ja autajude ettepanekute kord ei kindlusta küllalt asjatundlikku ja järjekindlat otustamist. Nähtawasti selle tähenduse tõttu toob S. L. „Sõduris“ nr. 24 artikli, milles ta praeguse W. R. Nõutogu tegewust laiselt üldugi, et mina W. R. Nõutogu tegewust sellest küll ei, kus see oleneb temasse kuuluwast isikuteft, puu: tunud ei ole, näib mulle asja tähtsuse tõttu otstarbekohaselt weel kord sõna paluda W. R. Nõutogu, kui asutuse, ja autajude ettepanekute läbiwaatamise korra kriitiliseks waatlemiseks.

On kaks puhast, tüübilist autajude annetamise korda: tsentraliseeritud—kus juures mõõduandew on mingisuguse testasutuse, näit. W. R. Nõutogu, otsus, ja detentraliseeritud, mille järgi mõõduandwad oleksid kohalike asutuste, näit. üksilute wäeosade juhatused arwamised. On wõimalik ka segatüüp—test- ja kohalike asutuste paralleel tegeuus.

Esimene hindamise wiis wõib häid tagajärgi anda ainult siis, kui otustaw asutus (W. R. Nõutogu) on nii kokku seatud ja omab niisuguse asjaajamise wiisi, et ta täiesti asjatundlik ja erapooletu oleks otustama: 1) kas on ettepanekus kirjeldud tegu tõessti olnud ja 2) kas on see tegu wägitegu, s. o. kas wastab ta wägitegude nimestiku mõnele paragrafile. Et neid kü-

simusi dieiti otjustada, on tarwis, et W. R. Rõutogul oleks täielikud objektiivsed andmed operatsioonide ja lahingute kohta (operatiivlõhusud, lahingute aruanded, wäeosade päemaramatud), aga mitte ainult subjektiivsed üffitute Rõutogu liigete muljed, et seal oli terge, seal raske, seal tehti, wõi koguni kuulu järgi tehtud feda ja teist. Neid objektiivseid andmeid on raske saada ja weel rassem käsitada, kui wäeosa esitaja Rõutogu koosolekul ei wiibi, aga ilma nendeta on Rõutogu ofused, mis üffitute liigete muljete peal põhjenedwad ja millede kohta H. L. kirjutab: "Wiivad ehk üllatusti sünnitada eitawad ofused headest kirjeldustest hoolimata, kuid tihti on ette pandud, näit. küla äravõtmise eest, mille kohta mitmed R. liikmed teawad, et sel ajal ja seal kohal eramlastel tagasiwaatamata jooksid ja külasti wõis ära wõtta ilma ühegi pauguta, ka ilma sõjariistadeta." Niisugused ofused on wähemalt riskeeritud. Objektiivseid andmeid on Rõutogule feda enam tarwis, et sinna W. R. põhikirja põhjal mehi wõib määrata ainult ametlikult wahwaks tunnistute hulgaft, kuid selle kohta samawõrd tultaid andmeid ei nõuta, et nad ka asjatundjad oleksid. Mina ei esfi sugugi, kui ütlen, et W. R. põhikirjas ettenähtud Rõutogu koosseis, milles pooled sõdurid (rahmawäelased) ja mida perioodiliselt uuendakse, niisama wähe kompetent on üffitute sõjaliste faktide üle, objektiivse materjali käsitamata ja wäeosade esitajaid ärakuulama, ofustama, kui wannutud mehed kaalakohtuliste faktide üle ilma kohtuliku professita. Peale selle on tsentraliseeritud aumärgi annetamise korra juures tingimata tarwis, et wägitegude wõi teenuste nimestik oleks põhjalikult ja üffitajalikult kokku seatud, sest muidu ei ole W. R. Rõutogul wõimalik iditi mitmekesiseid wahwuse awaldufi hindamisel arwesse wõtta, mille tagajärjel palju rahulolematuid teki ja oumärgi annetamine oma mõtte kaotaks. Niisama on selle süsteemi heade tagajärgedega tarwitamise üheks tähtsaks eeltingimiseks, et ettepanekud oleksid wägitegude nimestikule wastawalt ja asjatundlikult kokku seatud, nagu feda H. L. dieiti rõhutab.

Teise, desentraliseeritud autafude andmise korra juures oleks, nagu ma juba tähendasin, määduandew wäeosa juhatus, ehk kõrgmate ühenduste juures wastawale ülemuse ofus. See ofus wõiks olla, selle järgi kui puhtalt põhimõte oleks läbi wiidud, kas täies ulatuses lõpulik, ehk käiks tema wormiliselt kõrgema afutuse (W. R. Rõutogu) kontrollseerimise alla. Ettepanekute kinnitamine peaks ka selle süsteemi läbiwiimisel keskwaltuse wõimupiiri jääma. Kuna pearakstus selle süsteemi juures üffitute wäeosade juhatusse ofustesse on pandud ja wäeosades kõigeparemini, ilma mingisuguste wägitegude nimestikudeta, teada on, kes wahwa mees, kes mitte, — siis ei ole fiin tähts, et nimestik wäga täelik oleks — jatkaks ka üeilidistest juhtnõõrideft. Sel süsteemil wõib eludiguft olla ainult siis, kui wäeosade juhatused oma ülesannete kõrgusel seisawad. Kuid selles wõib waeuvalt kahelda: kui wäeosade juhatused korralikud ei ole, siis on terwe sõjawägi mada ja ei ole kohane üleüldse autafudeft rääkida.

Ekkirjeldud kahte süsteemi waadeldes näib mulle desentraliseeritud autafude annetamise kord paendumam olevat. Tema juures on wähem wõimalik esfida, kui bürokraatliku tsentralisatsiooni juures, niisama wõiwad kõik mitmekesised wahwuse awaldufed täpipealsemalt saada janktsioneeritud, kuna tarwis ei ole harilikult

wananenud ja paendumata nimestikude järgi elawaid teguji koolutada.

Neil on maksew tsentraliseeritud ko b, ilma et tema elulikkuse elementaarfed eeltingimised wägitegude nimestiku, W. R. Rõutogu koosseisu ja autafude ettepaneku korra põhjaliku ja süstemaatilise wäljatõõtamisega oleks täidetud. Selle juure tuleb weel asjaolu, et ettepanekud wägitegude nimestikule wastawalt ei ole tehtud, sest et nad enne wiimase awaldamist or kokku seatud. Wris siis ime, kui neil tingimistel W. R. Rõutogu kõige parema tahtmise juures oma tegewuses neid tagajärgi ei saawuto, mis W. R. tähtsusele wastaks.

Mina arwates wõiks fiiski asja parandada ka praeguste instituutide ja nende korra juures, kui wäeosade juhatusse ettepanekutele farnane autoriteetlik tähendus antaks, nagu see wriil ofama peaks nende ofutuste tähtsuse ja asjatundmise tõttu. Niisama peaks Ülemjuhatusse direktiive arwes peetama. Ülemjuhatus, näit. tegi korraldufe, et 10% tegewa wäe meestest wõib W. R. ette pandud saada ja selleft normist waawad wäeosad enam wähem kinni, kuid W. R. Rõutogu ei tunne ennast nähtawasti kuidagi wiifi selle Ülemjuhatusse korraldufega seotud olewat. Kui weel Rõutogu käsitamiseks objektiivne materjal operatsioonide ja lahingute kohta saaks muretsetud ning wäeosade esitajad tarwilikkude seletuste andmiseks kutsutud, siis wõiks W. R. Rõutogu wõtmise wiisifi enam wähem oistarbekohasteks pidada ja fuuri wäerõuafi ei oleks karta.

Oma endises ja praeguses kirjäs ei peatanud ma pikemalt nende wigade peal, mida teewad autafule ettepanekud wägitegude kirjeldustes. Selle tarwiliku ülesande on enese peale wõtnud H. L. ja toob mitmed õpetlikud näitused ja näpunäited. Kuid mulle näib, et H. L. mõnede „wigade“ üle ekslikult ofustab. Käitufeks loeb ta weaks, et üle 50% ettepanekutes ainult äratägendud on, misfugustest lahingutest ettepanew on ofa wõtnud. Muidugi on see wiga, kuid mina arwan, et W. R. Rõutogu peaks koguni nõudma, et kõitides ettepanekutes oleks tingimata ära tähendud, misfugustest lahingutest ettepanew on ofa wõtnud. Ja kui selgub, et mees on paljudest lahingutest eesfujuliku wahwusega ofa wõtnud, siis peaks ta rohkem autafu wääriline olema, kui see, kes küll W. R. itatuudis ettenähtud wägiteoga on hakkama saanud, kuid pikemalt pole sõjaraskufi fannud. Edasi, H. L. ei loe wägiteoks waenlasele külje peale hiilimist, kui kirjelduseft näha ei ole, et see hädaohtuga ühendud oli, ja waenlane paanikalikult põgenema hakkas esimene paubude järgi, kuid loeb nähtawasti wastuwaiblemata wägiteoks, kui on öeldud: wõtris üffi töötawa kuulipilduja ära. Mina, ümberpöörduft, arwan, et esimene näitus peaeagu alati enesef wägitegu fisaldeb, sest kü jepaale hiilimine on alati kardetaw. Kui waenlane hiilijat õigel ajal märkab ja külmawereliseks jääb, on niisuguse hiilija päewad loetud. Jalawäe ünemustel on ütēmata hästi teada wäikeste falkade külje ja seljataguste operatsioonide hädaoht ja tähtsus. Ainult kõige julgemad on nende peale walmis, sest kõigil on teada: kui fina hiilib, wõib waenlane hiilida, ning kui ja fuuremast üffuseft lahuse olles haawata saab, on sul wähe lootust peasefc. Selle wastu on (peale õnneliku juhuse, kus wahwust ifeneft ei tarwitse olla) täiesti wõimata üffi tegewat kuulipildujat ära wõtta, ja mina kahtlen, kas niifuquft wägitegu realelus wõib ette tulla. Samas arwamises on nähtawasti ka W. R.

põhikirja kottuseadjad olnud, sest nad ei ole niisugust tegu vägitõde nimestiku üles võtnud. Mitspärašt loeb R. L. seda fiiski vägitõde? Selmises näituses toodud tegu, mida H. L. vägitõde ei loe, võib aga õigusega W. N. põhikirja § 25 lisa § 9 alla viia: Kui waenlase põgenema löömisel suuremat tähtsust ei olnud, siis oli tal vähemalt tähtsate teadete muretsemise iseloom, mis Wab. N. kolmanda järgu aumärgi saamist õigustab.

Need H. L. poolt toodud näitused kõvendavad iseäranis minu arvamist, et väeosade esitajate seletused ettepanekute harutamisel igal tingimisel kasulikud võiksid olla.

O. T.

Judendorffi sõjamälestused.

Iida ülemjuhataja peaforter Kownos.

Särg.

VII.

Sellele nii korraldatud walitsusele tuli elu anda, et ta kasulikkude tööd võiks teha. Pidi töötama mitte bürokraatiliselt, vaid tarvilike kohaselt.

Tänu jumalale, et puudus „eefkääf“, see waba oisustamiswõime hauakaewaja.

Walitsemise korraldamisel olid minule tagawara pealikud v. Brochusen ja wabaherra v. Gayl suureks abiks. Esimene oli enne sõda maanõunik, viimane Iida-Preisi maaühingu direktor Königsbergis Preisimaal. Ehitati tubli hoone, mis tõsiseid tarwidusi täiesti suutis rahuldada.

Iseäralist hoolt kandisime elanikkude terwisolude eest. Edukalt wõideldi plektilise soetõwe vastu, mis paljudes kohtades mõllas. Arstide poolest maksis see meile suuri ohwrid.

Elanikkude rahustamiseks ja maa ainelise seisukorra tõstmiseks hakati wälja lunastama rekwiisitsiooni kwiitungisi, mis wäeosade poolt sõjategewuse ajal wälja olid antud. See oli wäga keeruline ja raske korraldus. Siit peale maksime kõik puhta rahaga. Mina tahtsin sellega produkttsiooni tõsta, mida mina wäga tähtsaks pidasin, ja maad aidata.

Meile oli tähtis põllutöö saadusi rekwiireerida, põllumajandust korraldada ja maapinna ärakasutamise eest hoolt kanda. Seda raskustas wäga maa wäike elanikkude arv, nii tuli näit. Bauske kreisis ühe ruutkilomeetri peale kõigest 4 elanikku. Soowides kodumaad aidata ja selle pealekäimisel panime haritawa maa-ala peale liiga suuri lootusi. Kutsusime ka Saksa ühinguid kohale, et need rahwawaesel maal oma abinõudega maaharimist edendaksid. Wõtsime suurte mõisate majapidamise oma kätte, telliti mootor-atru, kõikjugu muud põllutöömehinaid, seemnewilja anti wälja. Sõjawäe hobustega aidati maad harida. Peaasi aga oli õige hinnamääramisega ja puhtas rahas maksimisega maa elanikkude peale ergutawalt mõjuda.

Hinnad, mis määrasime, olid madalamad Warsawari kindralkuberneri piirkonnas maksimatest hindadest, kuid nad olid täiesti parajad. Meie pidasime Saksa riigikassa hiigla-wäljaminekuid filmas. Prints

Mar'i walitus korjendas hindu kobe. Selle hinna korjenduse põhjustest ei saa mina aru Tänu ei saanud riigikantslerile prints Mar'ile selle eest igatahes mitte osaks.

Põllusaak oli üleüldiselt wäike ja pettis meie lootusi. Puudub torutamine, sellepärast wõib maahari mine alles hilja algada. Sordiwalikut ei toimetatud mitte hoolikalt. Kunsil kku wäetust ei tuntud. Head lõikust andis ainult rist khein ja maahain, ka raps ja lina andsid palju wälja.

Tagawarade wedu raudtee juure ja teistesfe kogumispaikadesse sünnitas iseära isi raskusi. Halbadel teedel ja wäikestel ühe ja kahehobuse wankritel tuli maa saadusi sagedasti päewad läbi sinna wedada. Maksime ergutushindu wadamise eest, kuid sellega wõis selle sõjawälja iseäraldusi ainult pehmenada, mitte kõrvaldada. Palju jäi kohale toomata.

Kartulikuiwatuse asutused seati kobe sisse.

Kodumaa kariloomade suure äratarwitamise pärast omandas offkupeeritud maa kariloomakogude ärakasutamine iseäralise tähtsuse. Muudugi olid nad sõja järeldusel tugewasti kannatanud. Tuli lugemisi ette wõtta. See töö oli raske. Loomad olid keldritesse ära peidetud wõi metsadesse actud, kuid loomakogude üleskirjutamisega saadi pikkapeale fiiski toime, ehk küll igajugune kataster puudus. Nii wõisime aegamööda korrapärase majapidamise juure asuda.

Miawilja ja puuwilja kaswatusele pühendati suurt tähelepanu. Tekkisid marmeladi- ja konserwi-wabrikud. Seeni korjati ja kuiwatati suurel arwul.

Kalapüük suuremates järwedes renditi wälja. Eübawist korraldati merekalapüüki.

Kõik, mis end kuidagi toitmiseks ära laskis kasutada, kasutati ära.

Einmarahwa häda oli suur. Meie pidime talwel 1915/16 linnasid sõjawäe toitlusladudest aitama. Pärast paranesid olud tuntawalt. Sõjawägi sai oma osa, ka kodumaad aitasin mina. Mäletan weel, kuidas juunis wõi juulis 1916 Batocki minu poole pööras palwega, et mina Berliini aitaaksin. Mina wõisin seda teha.

Meie andsime wäljamaal asuwatele offkupeeritud maade rahwaste toetuskomiteedele luba maad oma abinõudega toetada. Mina nõudsin ainult, et nad abinõudel mitte ainult oma rahwaosa peale ei mõtleks, waid ka teisi rahwusi filmas peaksid. Juudi komiteed, kellel kõige rohkem ainelist jõudu oli ja seda ka Amerikast said, awaldasid laialist ja kasulikkude tegewust. Nende tegewus leidis tunnustust ja oli tõenduseks selle rahwa suurest ühistundest. Esimene Juudi rahwakõik, mis Kownos tekkis, kandis minu nime. Wäljarabi Rosenacki palwe peale olin nõus oma nime andma.

Põllumajanduslistes ja toitlusküsimustes toetasid mind edukalt wilunud jõud: kõige pealt tuntud herade kaja liige major Krahw Dork v. Wartenburg, jala-walitsusnõunik rittmeister v. Rümker ja pärast hofkammernõunik major Heffel.

Hobuste wõtmine oli loomulikult sõjawäelaste käes. Kreisi-pealikud wõtsid sellest ka osa. Offkupeeritud maa pidi meile palju hobuseid andma, kui meie kodumaalt weel rohkem wõtta ei tahtnud. Leedu hobune on wäike, siike, wähenõudlik ja wastupidaw, sellepärast wäga kohane sõjawäe jaoks.

Maa peal lasufid raskelt festwad rekwiisitsioonid, iseäranis alalised hobuste ja loomade wõtmised. Kohali ud ametikohad juhtisid sagedasti selle peale tähelepanu, kuid ei olnud midagi parata — pidin andmist nõudma. Offkupeeritud maalt ei nõutud mitte rohkem kui teistelt maaosadelt. Ka kodumaa ise kannatas niisuguste korralduste all. Suur osa pärast, ilmsiks tulnud pahameeli on just nende tarwilikkude sõjalise rahulemetega seletatav. Ettetulnud wõljud on wahesti rahulolematust suurendanud, see ei olnud muidugi mitte hea. Demogoogiline kihutustöö on seda rahulolematust weel rohkem õhutanud.

Ida ülemjuhataja piirkonda walesti arusaadud inimesarmastuse pärast hoida oli meeletus. Pealegi oleks Saksamaa kõrge põllukultuuri juures igasugune harimise kahandamine kodumaal produktsiooni peale palju kahjulikumalt mõjunud kui kahandatud harimine ida-ülemjuhataja piirkonnas.

Tooresainete muretsimine oli iseäranis tähtis ülesanne. Ka siin makseti puhta rahaga. Juut kui wahelkaupleja oli selle juures tingimata tarwilik. Meie wedasime palju nahku, punast ja kollast waske, kaltsust ja wana rauda koduse sõjatööstuse tarweteks sisse; ka kergendasime kodust sõjatööstust sellega, et Liibawis, Kownos ja Bjelostokis wabrikud käima panime. Negamööda tekkis laialdane kaubandusofakond, kelle juhatajaks hästi tubli salandunik major Eilsberg sai, kes pärast riigi wara-ametis ministerialdirektoriks oli.

Suurt rõhku pandi ofastraadi walmistamise peale. Pealik Markau, kes rahua ajal Meüldise Elektri-ühingu teenistuses seisis ja sõjas ida wäerinna wäljatelegrafi ülemaks oli, wõttis nende ja teiste wabrikute juhtimise teguwõimsalt oma kätte. Nii kasutati kõik jõud nende iselaadi kohaselt ära.

Sõjawäe raudtee walitsuse poolt oli muu seas Liibawis suur raudteelikumise tehase asutatud.

Tooresainete muretsemisel hakkas ka kaubandus wäikselte ärkama. Erasisete sõidukitsendused, mis maa sõjalise julgeoleku pärast maksma pidime panema, takistasid kaubanduse wabamat arenemist.

Rikkalikud metsad kutsusid iseäranis kasutamisele, kuid igasugune laastamine oli keelatud. Seisukohtade ehitamiseks ja liiprite walmistamiseks läks erakordselt palju puid tarwis. Üks saeweski tekkis teise järele, ja kuna meie armeed enestele ise puid muretsesid, wõisime meid puid ka läände ja Serbiasse wadada. Tarbepuu läks Saksamaale, ka anti rahu ale puid elumajade uuesti ülesehitamiseks.

Wäljalennuasjanduse ülem asutas Kuramaal Wana-Nutz'i juures kuuride ja barakkide tehase, mis iseäranis hästi oli sisse seatud.

Liiprid walmistati suurel hulgal.

Tarwilikkude küttepuu tagawarade walmistamine nõudis laialdast tööd ja oli 1915/16 aasta talweks iseäraliste raskustega ühendatud, sest meil puudus igasugune mõõdupuu tarwisminewate hullkade kohta.

Tselluloosi puud püstitrohu ja paberi walmistamiseks saadeti Saksamaale kaunis suurel hulgal. Kauplemise selle puuga andsime offkupeeritud maal warsti wabaks. See oli kodumaale ja meile kasuks. Minul oli hea meel, et olin wõinud kodumaa ajalehtedele paberi muretsimist kergendada.

Puuparwetine Njemenil ja paljudel teistel jõgedel wõeti jälle käile. Seda asja korraldas metsandunik Schütte suurejooneliselt.

Meie tegime ka tõrwaajamisega tegemist. Tõrwaajamist korraldasime offkupeeritud mail ülemmetsawalitsaja Kienitzi nõuannete järele. See on tülikas asi, kuid pakub pärast kerget teenistust. Tõrwaajamine sai pärast ka Saksamaale eeskujuli'uks. Kownos asutasime tõrwawabriku.

Ka igasuguseid keemilisi puusaadusi walmistati iseäralistes wabrikutes.

Meie põletasime wiimaks ka puusüsi.

Metsandunik Kirchner ja paljud teised metsateadlased on enestele seal oma hoolsuse ja tegusduga jäädawa mälestuse loonud. Seda, mis metsandunik major Escherich majanduse korraldajana ja walitsusametnikuna Bjelowjesi põlismetsa ringkonnas korda on saanud, imellesid paljud waatamaskäijad Saksamaalt.

Maa majanduslik ärakasutamine oli igapidi väga põhjalik, kuid selle juures hoiti maale ja rahwale kahju tegemast, niipalju kui see wõimalik oli.

Walutaraskuste pärast ei olnud wõimalik kõike Saksi rahas wälja maksta. Riigipanga ja sellekohaste Berliini ametfondade nõusolekul asutasid armees-intendant salandunik Kessel ja pealik Königs ida-ülemjuhataja piirkonna jaoks iseäralise raha, mida warsti heameelega wastu hakati wõtma. Ka Saksa pangad awasid siin oma tegewuse, et maale uusi majanduslisi abihallikaid muretseda.

Ei olnud mitte kerge ülesanne kõike seda walitsemist finansseerida. Ülemrahamandunik pealik Tiesler, kellel iseäranis selge pilk ja suur tegusdus oli, wõttis selle ülesande oma peale ja täitis seda kõige suurema oskusega. Tema pidi walitsemise jaoks täpise eelarwe kokku seadma ja ühtlasi uusi sissetuleku hallikaid leidma.

Personalkoosseis tehti, nagu ma juba tähendasin, nii wäike kui wõimalik. Minu walitsuskonna üksikute ofakondade wahel oli kaunis äge wõitlus käimas kohtade ja teenijate palgalisa pärast. Etapakondade ülemad tulid alataja uute soowidega. Mina pidin tasandawalt mõjuma. Siin sain ma aimu meie riikliste rahaasutuste hädadest ja muredest. Kui meie õnnelikult esimese eelarwe walmis olime saanud, läks see sõjaministeeriumi Berliini ja kindralkortermeistri kätte. Ta kiideti heaks ja wõeti raskete wõitluste järele wiimaks wastu.

Meie sissetulekud põhjenesid tollides, monopolides, maksudes ja riiklistes ettevõtetes.

Kõik maksusüsteemid tulid tehniliselt kõige lihtsamal alusel kokku seada. Keerulisemad ja seega õiglasemad süsteemid ei oleks wäljaõpetatud personali ja weneaegsete aluste puudusel tihtisalt teostatatavad olnud. Pealegi ei oleks rahwas nendest aru saanud, sest ta oli nendega harjumata. Wene olude kohaselt asetati maksude raskuspunkt tollide, kaudsete maksude ja monopolide peale.

Siseweo tollisid wõtsid piiril Preisi rahaasjanduse ametnikud wastu. Sõjawäe jaoks määratud erasaadetuste pealt, mõistagi, maksu ei wõetud. Tollimaksu alla käisid ainult wähesed saadetused, mis

elanikkude tarwituseks olid määratud. Sissetulekud sellest hallikast olid kaunis väikesed.

Mööduka väljaveotolli panime ainult tselluloosipuude peale. See ei toonud palju sisse.

Maksudest saadi rohkem. Pealik Tiesler seadis sigaretti-monopoli sisse, mille korraldus rahasjandustechniliselt minule järelaimamise väärtisena paistab. Viina, magusainete, foola ja tiku monopol loodi umbes samal alusel.

Õhufohestest maksudest pidime jämedalt liigita üdpearatka sisse seadma, sest meil puudus igasugune alus parema isiklike maksu sisseseadmiseks.

Realmaksudest seati sisse krundi- ja majamaks, niisamuti ka tööstusmaks.

Elanikud olid üleüldiselt maksudega rahul; maksufoo em ei olnud ka raske. Maksude kogusumma, stia hulka ka ühiskondlised maksud arvatud, tegi keskmiselt aastas iga elaniku kohta ainult 19,15 marka välja, kuna see summa enne sõda 32,75 marka oli. Ainult koertemaksuga ei võinud elanikud ära harjuda. Maruõwe pärast olid koerad maale hädaohutiks saanud, ja selle hädaohu vastu tuli võidelda. Kui koertemaks selles mõttes oma eesmärgi kätte oli saanud, kaotati ta ära.

Riiklised tööstusasutused ei annud alguses suuremaid ülejääke. See tuli esiteks suurtest asutamise kuludest ja suurest amortisatsioonist, teiseks sellest, et põhimõtteks oli mitte kasusaamine, vaid võimaliku't suur töövõljalus.

Eespool tähendasin ma ainult alused ära, uusi sissetulekuhallikaid loodi aegamööda juure. Tagajärg oli hea. Sissetulekuid jätkus selleks, et maad ilma toetuseta riigi poolt walitseda võidi. Suurejooneline, kuid üsikasjus siiski väga peenike töö oli tehtud.

Järgn.b.

Wastutaw toimetaja: Kõndrasstaabi poltownik Rint.

Wäljaandja: Sõjawägede staab.

On ilmunud:

Kuulipilduja „MAXIM' i“

- a) **Luku kirjeldus** — kahel suurel lehel seinapeale kleepimiseks; paremal paberil: hind a 1 mk. 75 penni leht, ja
- b) **Rikete piltlik kujutus** — kahe niisamasuguse lehe ja paberi peal: hind a 1 mk. 75 penni leht.

Nimetud kirjeldusi ja kujutusi võib saada Sõjawäe trükikojast, Tallinnas, Rütli tän. 13.

Tellimiste wastuwõtjaid

palume arweid aasta esimese poole eest ära õiendada.

„Sõduri“ talitus.

„Setukeste elukohad ja arw“.

Lisaks Setumaa kaart.

Hind 4 marka.

Jällemüüjatele ja raamatukogudele 30% hinnaalandust.

Tallinnas, Rütli tän. 13. Sõjawäe Trükikoda.

Sõjawägede staabi kirjastusel ilmus praegu trükist:

Laskereeglid

3-tolliliste kiirtule suurtükkide patareide jaoks.

Kokkuseadnud Wene suurtükiwäe ohwitseride kooli 6-nda wäljaande (1917 a.) järele lipnik **Karro**.

Saada Sõjawäe trükikojast, Tallinnas, Rütli tän. 13.

Hind 6 marka.